

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN 2545-3998

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ, КНИЖЕВНИ
И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC, LITERARY
AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 3, NO 5, STIP, MACEDONIA, 2018

ГОД. III, БР. 5
ШТИП, 2018

VOL. III, NO 5
STIP, 2018

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. III, Бр. 5
Штип, 2018

Vol. III, No 5
Stip, 2018

PALMK, VOL 3, NO 5, STIP, MACEDONIA, 2018

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип,
Република Македонија

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip,
Republic of Macedonia

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, United States of America
Tole Belcev, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruyse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Даница Гавриловска–Атанасовска (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип, Македонија

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip, Macedonia

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip:
<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

BIBLIOGRAPHIC INFORMATION

Journal Name	PALIMPSEST International Journal for Linguistic, Literary and Cultural Research
Abbreviation	PALMK
ISSN (print)	2545-398X
ISSN (online)	2545-3998
Knowledge field:	UDC 81
UDC code	UDC 82 UDC 008
Article Format	HTML/ PDF; PRINT/ B5
Article Language	Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish, Italian
Type of Access	Open Access e-journal
Type of Review	Double-blind peer review
Type of Publication	Electronic version and print version
First Published	2016
Publisher	Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip, Republic of Macedonia
Frequency of Publication	Twice a year
Subject Category	Language and Linguistics, Literature and Literary Theory, Education, Cultural Studies
Chief Editor	Ranko Mladenoski
Country of Origin	Republic of Macedonia
Online Address	http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL
E-mail	palimpsest@ugd.edu.mk Academia edu https://www.ugd.academia.edu/ PALIMPSESTПАЛИМПСЕСТ
	Research Gate https://www.researchgate.net/profile/Palimpsest_Palimpsest2
Profiles	Facebook Palimpsest / Палимпсест Twitter https://twitter.com/palimpsest22 SCRIBD https://www.scribd.com/user/359191573/Palimpsest-Палимпсест

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

15 ПРЕДГОВОР

Светлана Јакимовска, уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Svetlana Jakimovska, editor of Palimpsest

ЈАЗИК / LANGUAGE

19 Виолета Јанушева

ИСТИОТ/А/О/Е ВО НОВИНАРСКИОТ ПОТСТИЛ НА
МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК

Violeta Janusheva

THE [SAME] IN THE JOURNALISTIC SUB-STYLE OF THE STANDARD
MACEDONIAN LANGUAGE

31 Игор Станојоски

ЗА И ПРОТИВ УПОТРЕБАТА НА АОРИСТОТ ОД НЕСВРШЕНИТЕ
ГЛАГОЛИ

Igor Stanojoski

USE OF IMPERFECTIVE AORIST: FOR AND AGAINST

43 Марија Леонтик

КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА НА ГЛАСОВИТЕ ВО ТУРСКИОТ И ВО
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И НИВНА КЛАСИФИКАЦИЈА

Marija Leontik

CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE TURKISH AND MACEDONIAN
SOUNDS AND THEIR CLASSIFICATION

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

61 Chahinda Ezzat

LES VOIX DU « SILENCE » DANS LE SILENCE DE MAHOMET DE SALIM
BACHI

Chahinda Ezzat

VOICES OF “SILENCE” IN THE SILENCE OF MAHOMET BY SALIM BACHI

73 Марија Ѓорѓиева Димова

ПИШУВАЊЕТО КАКО ДОМУВАЊЕ

Marija Gjorgjieva Dimova

WRITING AS A NARRATIVE HOME

87 Nurdan Yeşilyurt

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ'NDE İHANET MOTİFİ ÜZERİNE

Nurdan Yeşilyurt

UPON THE THEME OF TREACHERY IN THE BOOK OF DEDE KORKUT

99 Satı Kumartaşlıoğlu

AFYONKARAHİSAR/EMİRDAĞ TÜRKÜLERİNDE COĞRAFYA VE MEKÂN UNSURLARI

Satı Kumartaşlıoğlu

GEOGRAPHY AND PLACE ELEMENTS IN EMIRDAG FOLK SONGS

115 Şerife Seher Erol Çalışkan, Tuğba Teke

TÜRKMEN EFSANELERİNDE NEDİR ŞAH

Sherife Seher Erol Calışhkan, Tugba Teke

NEDIR SHAH IN TURKMENIAN LEGENDS

131 Славчо Ковилоски

ХРИСТЕ ХАЏИ КОНСТАНТИНОВИЧ: ПИСМОВНИК И ЕРМИНИЈА

Slavcho Koviloski

HRISTE HADZHI KONSTANTINOVICH: PISMOVNIK AND ERMINIA

139 Can Şen, Alp Eren Demirkaya

TROYSKİLİ AHMED TACEDDİN'İN RUSYA TÜRKLERİNİN TİYATRO FAALİYETLERİ HAKKINDAKİ BİR YAZISI

Can Şen, Alp Eren Demirkaya

AN ARTICLE OF AHMED TACEDDIN FROM TROYSKI ABOUT THEATER ACTIVITIES OF RUSSIAN TURKS

151 Даниела Андоновска-Трајковска

ТРАГАЊЕ ПО ЕСЕНЦИЈАТА ВО (ВОН)ТЕКСТОВНИТЕ СТРУКТУРИ (КОН „ВО КОЖУРЕЦОТ НА ВЕКОТ“ ОД ВЕСНА МУНДИШЕВСКА-ВЕЛЈАНОВСКА)

Daniela Andonovska-Trajkovska

A QUEST FOR THE ESSENCE IN THE (EXTRA) TEXTUAL STRUCTURES OF “IN THE COCOON OF THE CENTURY” BY VESNA MUNDISHEVSKA-VELJANOVSKA

161 Ивона Мургоска, Мариче Чолакова

РЕАКТУЕЛИЗАЦИЈА НА МИТОТ ЗА АНТИГОНА ВО ДРАМИТЕ НА СОФОКЛЕ И НА ЖАН АНУЈ

Ivona Murgoska, Mariche Cholakova

REACTUALIZATION OF THE MYTH ANTIGONE BY SOPHOCLES AND ANOULIH

КУЛТУРА / CULTURE

179 Luciana Guido Shrempf

VIAGGIO NELLA STORIA DELL'ITALIA CONTEMPORANEA ATTRAVERSO I FILM DEGLI ULTIMI VENTI ANNI: DALLA PRIMA GUERRA MONDIALE AD OGGI

Luciana Guido Shrempf

A JOURNEY ACROSS THE HISTORY OF CONTEMPORARY ITALY THROUGH THE MOVIES OF THE LAST TWENTY YEARS: FROM THE FIRST WORLD WAR UNTIL TODAY

197 Слободан Милошески

КУЛТУРА НА ЧИТАЊЕ НА ЛИКОВНИТЕ ДЕЛА

Slobodan Milosovski

CULTURE OF READING THE ARTWORK

207 Петар Намичев, Екатерина Намичева

ЧАРДАКОТ – ВИТАЛЕН ПРОСТОПЕН ЕЛЕМЕНТ ОД ГРАДСКАТА КУЌА ВО ШТИП ОД 19 ВЕК

Petar Namicev, Ekaterina Namicheva

THE BALCONY LOGGIA - A VITAL SPATIAL ELEMENT OF THE 19TH CENTURY HOUSE IN SH TIP

221 Стојанче Костов

ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА КАЈ МАКЕДОНСКАТА ДИЈАСПОРА ВО СРБИЈА (ПО ПРИМЕРИ ОД ИСТРАЖУВАЊАТА НА ЕТНОКОРЕОЛОГОТ МИХАИЛО ДИМОСКИ ВО ГЛОГОЊ И ВО ЈАБУКА)

Stojanche Kostov

THE FOLK DANCE TRADITION OF THE MACEDONIAN DIASPORA IN SERBIA (FOLLOWING THE RESEARCHES OF ETHNOCHOREOLOGIST MIHAILO DIMOSKI IN PANCHEVO, KACHAREVO, GLOGONJ AND JABUKA)

233 Zorica Nikolovska

DER ÜBERSETZUNGSPROZESS ALS MACHTÄQUILIBRIUM ZWISCHEN VERSCHIEDENEN KULTUREN

Zorica Nikolovska

THE TRANSLATION PROCESS AS A POWER EQUILIBRIUM BETWEEN DIFFERENT CULTURES

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

245 Mohamed El-Halfaoui

LANGUES ET CULTURES DANS LE SYSTEME EDUCATIF MAROCAIN
(ANALYSE DES REPRESENTATIONS)

Mohamed El-Halfaoui

LANGUAGES AND CULTURES IN THE MOROCCAN EDUCATIONAL
SYSTEM (ANALYSIS OF REPRESENTATIONS)

259 Abderrahim Turchli

VERS UNE PROMOTION DE L'ENSEIGNEMENT – APPRENTISSAGE DE
L'INTERCULTUREL A TRAVERS LA LECTURE DE L'ŒUVRE LITTERAIRE
SUBSAHARIENNE

Abderrahim Turchli

TOWARDS THE PROMOTION OF INTERCULTURAL TEACHING-
LEARNING THROUGH READING FRANCOPHONE LITERARY WORK

269 Адријана Хаџи-Николова, Нина Даскаловска

СТРАТЕГИИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК

Adrijana Hadji-Nikolova, Nina Daskalovska

READING STRATEGIES IN ENGLISH LANGUAGE INSTRUCTION

281 Ümit Süleymani

MAKEDONYA'DA TÜRKÇE ÖĞRETMEN ADAYLARININ PSİKOLOJİK
ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ümit Süleymani

A STUDY ON THE PSYCHOLOGICAL PROPERTIES OF TURKISH
TEACHER CANDIDATES IN MACEDONIA

293 Милена Гаврилова, Нина Даскаловска

ИНДИВИДУАЛНИ РАЗЛИКИ МЕЃУ УЧЕНИЦИТЕ И РАЗЛИЧНИ
СТИЛОВИ НА УЧЕЊЕ

Milena Gavrilova, Nina Daskalovska

INDIVIDUAL LEARNER DIFFERENCES AND DIFFERENT LEARNING
STYLES

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 307** **Људмил Спасов, Димитар Пандев**
„СТАНДАРДЕН МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК“ ОД АВТОРКАТА ВИОЛЕТА
ЈАНУШЕВА

Ljudmil Spasov, Dimitar Pandev
STANDARDEN MAKEDONSKI JAZIK [STANDARD MACEDONIAN
LANGUAGE] BY VIOLETA JANUSHEVA

- 313** **Ранко Младеноски**
БЕЛЕТРИЗИРАЊЕ НА ТЕОРИЈАТА И ТЕОРЕТИЗИРАЊЕ НА
БЕЛЕТРИСТИКАТА

Ranko Mladenoski
BELLETRIZING OF THE THEORY AND THEORIZING OF THE
BELLETRISTICS

- 331** **Марија Гркова**
ПРАГМАТИЧКАТА КОМПЕТЕНЦИЈА ВИДЕНА НИЗ ОЧИТЕ НА
НАСТАВНИЦИТЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ

Marija Grkova
PRAGMATIC COMPETENCE THROUGH THE EYES OF A FOREIGN
LANGUAGE TEACHERS

ДОДАТОК / APPENDIX

- 339** ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“

CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ПРЕДГОВОР

Почитувана читателке, ценет читателу,

Пред вас го имате петтиот број на меѓународното научно списание *Палимпсест* со кој тоа влегува во третата година од своето постоење. Бавните, но сигурни исчекори кои ние како уредници ги остваруваме со секој нов број на списанието само ни ја потврдуваат увереноста дека сме биле на вистинскиот пат кога ги поставувавме неговите темели. Имено, водени од идејата на нашиот патрон Гоце Делчев дека „светот единствено е поле за културен натпревар меѓу народите“ сметавме дека токму страниците на нашето списание, преку размената на идеи и сознанија, ќе создадат нов простор за културен и научен натпревар. Во тој дух и се определивме трудовите да се објавуваат на повеќе јазици (англиски, француски, германски, италијански, турски и руски јазик), секако негувајќи го, пред сè, мајчиниот македонски јазик. Во тој дух беше и определбата да се објавуваат трудови не само на домашни туку и на странски автори чиј интерес за списанието расте со секој нареден број.

Во петтиот број на списанието во петте рубрики (*Јазик, Книжевност, Култура, Методика на наставата и Прикази*) се распределени вкупно 25 труда. Дел од нив се напишани од страна на автори од Македонија: Виолета Јанушева, Игор Станојоски, Марија Леонтиќ, Марија Ѓорѓиева Димова, Славчо Ковилоски, Даниела Андоновска-Трајковска, Ивона Мургоска, Мариче Чолакова, Лучана Гвидо-Шремпф, Слободан Милошески, Петар Намичев, Екатерина Намичева, Стојанче Костов, Зорица Николовска, Адријана Хаџи-Николова, Нина Даскаловска, Милена Гаврилова, Умит Сулејмани, Људмил Спасов, Димитар Пандев, Ранко Младеноски и Марија Ѓркова. Покрај нив, во рубриката *Книжевност* свој придонес дадоа и Чахинда Езат (Chahinda Ezzat) од Египет, како и Нурдан Јешилјурт (Nurdan Yeşilyurt), Сат' Кумарташл'оглу (Satı Kumartaşlıoğlu), Шерифе Сехер Ерол Чал'шкан (Şerife Seher Erol Çalışkan), Тугба Теке (Tuğba Teke), Џан Шен (Can Şen) и Алп Ерен Демиркаја (Alp Eren Demirkaya) од Турција. Помеѓу преостанатите, рубриката *Методика на наставата* ја збогатија и Мохамед Ел-Халфаи (Mohamed El-Halfaoui) и Абдерахим Турчли (Abderrahim Turchli) од Мароко.

Искажувајќи искрена и длабока благодарност кон сите автори кои дадоа свој придонес за збогатувањето на овој број, воедно ја изразувам и својата цврста убеденост дека културниот и научен натпревар на страниците на *Палимпсест* нема да застане и дека во него ќе продолжат да објавуваат трудови, на големо задоволство на Уредувачкиот одбор и на Редакцискиот совет, наши колешки и колеги од сите континенти.

Светлана Јакимовска, уредник на Палимпсест

FOREWORD

Dear reader,

This is the fifth issue of the international scientific journal *Palimpsest* which enters the third year of its existence. The slow but sure steps forward that we as editors accomplish with each new issue of the journal confirm our conviction that we were on the right track when we laid down its foundations. Namely, led by the idea of our patron Goce Delchev that “the world is only a field for cultural competition among nations”, we believed that the pages of our journal, through the exchange of ideas and knowledge, would create a new space for cultural and scientific competition. In that spirit we decided to publish articles in many languages (English, French, German, Italian, Turkish and Russian), certainly nurturing, above all, our native Macedonian language. In that spirit was the decision to publish articles not only from Macedonian but from foreign authors as well whose interest in the journal grows with every new issue.

In the fifth issue of the journal a total of 25 papers are placed in the five sections (*Language, Literature, Culture, Teaching Methodology and Book Reviews*). Some of them are written by authors from Macedonia: Violeta Janusheva, Igor Stanojoski, Marija Leontik, Maria Gjorgjieva Dimova, Slavcho Koviloski, Daniela Andonovska-Trajkovska, Ivona Murgoska, Mariche Cholakova, Lucana Guido-Schrempf, Slobodan Miloseski, Petar Namichev, Ekaterina Namicheva, Stojanche Kostov, Zorica Nikolovska, Adrijana Hadzi-Nikolova, Nina Daskalovska, Milena Gavrilova, Umit Sulejmani, Ljudmil Spasov, Dimitar Pandev, Ranko Mladenovski and Marija Grkova. In addition to them, among the contributors to the “*Literature*” section were Chahinda Ezzat from Egypt, as well as Nurdan Yeşilyurt, Satı Kumartaşlıoğlu, Sherife Seher Erol Calışkan, Tugba Teke, Can Şen and Alp Eren Demirkaya from Turkey. The “*Teaching Methodology*” section was also enriched by Mohamed El-Halfaoui and Abderrahim Turchli from Morocco.

Expressing sincere and deep gratitude to all authors contributing to the enrichment of this issue, I also express my firm conviction that the cultural and scientific competition on the pages of *Palimpsest* will not stop, and to the great pleasure of the Editorial Board and the Editorial Council, our colleagues from all continents will continue to publish their articles in the journal.

Svetlana Jakimovska, editor of Palimpsest

ХРИСТЕ ХАЦИ КОНСТАНТИНОВИЧ: ПИСМОВНИК И ЕРМИНИЈА

Славчо Ковилоски

Институт за македонска литература, Република Македонија
slavcho.koviloski@outlook.com

Апстракт: Во трудот го разгледуваме ракописното творештво на прилепскиот учител Христе Хаџи Константинович, којшто живеел и работел од втората половина на XVIII и првата половина на XIX век. Станува збор за две дела: *Писмовник* и *Ерминија*, коишто претставуваат значајни писмени сведоштва за богатото македонско културно и книжевно наследство. Сметаме дека преку анализата на овие дела ќе придонесеме и за расветлување на ликот и дејноста на малку познатиот учител и творец, Христе Хаџи Константинович.

Клучни зборови: *Христе Хаџи Константинович, Писмовник, Ерминија, Прилеп, XIX век, ракописи.*

1. Вовед

Богатото културно и книжевно наследство кое потекнува од просоторот на Прилеп и Прилепско во себе вклучува повеќе записи, написи, белешки, преводи, преписи, ракописи, музички книги, поетски и дневнички записи, весникарски пројави и брошури. Ваквите материјали покрај книжевна вредност, во одредени случаи имаат и културолошко и историско значење, како појави кои за прв пат (или ретко) се забележуваат на оваа територија. Во таа насока, тие се вредни за подетални истражувања. За некои од нив македонската наука се има произнесено, но за некои од нив не се знае или, пак, досега не се пишувало и во иднина ќе треба да им се посвети поголемо внимание. Поради тоа, во оваа прилика ќе дадеме сублимат на повеќе дела за коишто сметаме дека претставуваат сведоштво за развиената книжевно-општествена мисла во времето кога биле создавани.

Од посебно значење за културната историја и историјата на македонската книжевност, се истакнуваат следните книжевни ракописи настанати во прилепскиот регион во XIX век: *Ерминија* и *Писмовник* на прилепскиот учител Христе Хаџи Константинович, за *Враческија молитви (Требник и Лечебник)* на Хаџи Костадин Динков; преписот на книгата *Слово заради страшен суд Божиј и Второе пришествие Христово*; преводот на книгата *Служение еврејско* од монахот Неофит од страна на Натанаил Стојанович и прилепскиот учител Георги Самуркаш; зборникот

песни на прилепскиот учител Илија Димитриевиќ; *Катастихот* на прилепската црква „Св. Благовештение“; проскомидиите на Константин Ангелев Пазов; фолклорните и преведувачките материјали на Јоан (Иван) Дејков; книжевна оставнина на Јордан Бомбол; фолклористичките, дневничките и поетските материјали на Крсте Бинев; *Правилникот за женските училишта во Прилеп* од Царевна Миладинова-Алексиева и др.¹ Овие дела претставуваат одломка од културно-просветните активности кои се одвивале во Прилеп, но нивното значење е многу поголемо, бидејќи тие се однесуваат на културниот развој на Македонија во XIX век воопшто.

2. Писмовникот и Ерминијата на Христе Хаџи Константинович

Во богатото македонско културно и книжевно наследство, мошне впечатливи се писмовниците, односно книгите-зборници со обрасци за тоа како треба да се напише едно писмо до црковни или световни великодостојници. На писмовниците може да се гледа како на збирка писма или епистолярна литература, кореспонденција, која може да ни даде увид во општествено-политичките прилики карактеристични за одреден временски период. Со терминот *кореспонденција* разјаснуваме дека може да стане збор за размена на писма меѓу две лица или установи, односно преписка; збир на писма и пратки; комуникација, соработка; соопштение за мината или актуелна состојба, планови за иднина; информација за личност или настан итн. Покрај терминот *кореспонденција*, во книжевноста се употребува и терминот *епистоларија* (епистула), „од латинскиот збор *epistula* кој значи писмо, послание. Станува книжевен вид во моментот кога се применува свесно или интенционално како формална рамка за изразување поетички, етички, верски, естетички и филозофски согледби кои се упатуваат кон одредена индивидуа или на цел еден народ“ (Кулавкова, 2007, 162).

Бидејќи секое писмо има адресат, односно примач на пораката, испраќачот (адресантот) се трудел организацијата на формата на писмата да има утврден карактер. Поради тоа, писмата имаат уводни поздрави и завршни поздрави, а во содржината може да имаат честитки, заблагодарувања, директиви, барања и молби или да имаат информативен карактер. Писмата морале да имаат кодиран систем, што доведува до разбирливост на текстот и ја намалува неговата неуредност, но, од друга страна, ја намалува и уметничката вредност. Ова особено важи за барањата и молбите упатени до повисоките општествени институции. Во нив, поздравите се со ритуализиран карактер и во нив говорителот често пати не го изразува своето автентично чувство.

Во своите истражувања на македонските писмовници, Михајло Георгиевски утврдува дека засега најстар и најзначаен е *Слепченскиот писмовник* од средината на XVI век. За него се смета дека го има составено

¹ За повеќе, да се види кај: Ковилоски, 2017.

македонскиот книжевник од слепченскиот манастир „Св. Јован Продром“, Висарион Дебарски. Овој писмовник го зел рускиот и украински славист Виктор Григорович и го однел во Русија, каде што денес се чува во Државната библиотека во Москва, под број 1734. (Георгиевски, 1979, 136).

Од XIX век се познати три македонски писмовници, меѓу кои и *Писмовникот* на Христе Хаџи Константинович, прилепски учител, од 1824 година (АМАНУ, *Писмовник на Христе Хаџи Константинович*, Мс 2).² *Писмовникот*, т.е. „книга посланиа“, е најобемниот во оваа група епистоларна литература, сочинета уште и од *Писмовникот* на Арсениј син поп Стефанович од 1844 година и *Писмовникот* на проигуменот Леонтиј Хиландарски од почетокот на XIX век, кој е пронајден во с. Селце, Прилепско.

Биографските податоци за Христе Хаџи Константинович се мошне скудни. Се знае дека тој бил македонски учител („од Прилеп“) во првите децении на XIX век. Според оставените ракописни обрасци во *Писмовникот*, може да се утврди дека имал широки познавања од религијата и трговијата. Исто така, Хаџи Константинович се јавува како прв препишувач на светогорската ерминија, преведена од страна на монахот Иларион во манастирот Зограф, околу 1800 година. Неговата копија во 1856 година ја препишал Наум Мицевик, додека, пак, во 1867 година, според копијата на Константинович, нови преписи направиле галичките учители, таткото и синот: Крсте Петровиќ и Панајот Крстевиќ од фамилијата Ѓиновци. (Георгиевски, 1971, 137, 139, 141).

Во основниот физички опис на *Писмовникот* на Христе Хаџи Константинович ќе ги забележиме основните податоци дека ракописот има III+26+4 листови; јазикот е црковнословенски, со македонски дијалектен говор, а писмото е курзивно, со скромна орнаментика. На хартијата има воден знак „полумесечина во штит“, а во ракописот се дадени обрасци за пишување на писма до повеќе црковни и граѓански личности.

Инаку, во содржината влегуваат следните обрасци на посланија: на л. II – Послание до Патриарха; на л. III – пригодни зборови за обраќање на разни лица; л. 1 - Первое до владики; л. 1 - Второе до владики; л. 2 - До протосингела послание; л. 3 - До архимандрита послание; л. 3 - До архимандрита инное благодарние; л. 4 - До проигумена; л. 4 - Од проигумена до проигумена; л. 5 - Од иеромонаха до иеромонаха; л. 6 - Од монаха до иеромонаха; л. 6 - Од монаха до монаха; л. 7 - Од старца до ученика; л. 8 - Од ученика до старца своего проигумена; л. 9 - До старца од ученика: второе; л. 10 - До пријателја егда получиш писанија его, возблагодарити ему; л. 11 - Егда получиш дар; л. 11 - До пријателја инное благодарное писание; л. 12 - До сакаларија; л. 13 - До иконома попа мирскаго; л. 14 - До хаџија и до чорбација; л. 14 - До трговца; л. 15 - До оца

² Повеќе кај: Георгиевски, 2015.

и до матера; л. 16 - Од оца и од матера до сина; л. 17 - До брата роднаго; л. 18 - Од таксидиота до манастир; л. 18 - Омологија за аспри; л. 19 - Омологија иноја за аспри; л. 19 - Омологија за ортачуванје; л. 20 - Свидетелство на освештение; л. 21 - Диадикт сиреч завет; л. 21 - Пантахуса малаја и л. 23 – Пантахуса великаја по всујуду. Ракописот има оригинална кирилска пагинација со 31 образец за пишување писма. (Георгиевски, 2015, 9, 45).

Во списокот на пригодни зборови за обраќање до разни лица, меѓу другото, дознаваме како треба да се обраќаме кон родителите („лјубведостојннеши“), кон трговците („почтеннеши“), кон браќата („прелјубезниј“), кон свештениците („благоденнеши“), кон учителите („словеснешиј“ или „мудро словеснешиј“), на архиепископите („високопреосвештеннишиј“) итн.

Во *Писмовникот* сретнуваме повеќе личности до кои биле упатувани писмата, на кои им се знаат имињата: Кир Лука од Солун, раб Иоан Теодоров, архимандрит кир Теодосиј, отец Методиј, монах Филатеј и др. Понатаму, интересно е што за манастирот Трескавец, меѓу другото, сретнуваме: „свештенија обители Трескавеценија“, „Свето Трескавеческиј“, но и „манастир Златоверх“. Во овој случај, манастирот „Трескавец“ бил идентификуван со планинскиот врв Златоврв.

Во писмото 22, „От отца и от матери до сина“, со датум од 15 декември 1823 година, наведени се „лјубезниј ваши родителие и молитвеници Јоан и Анна“, како и „нашеја син кир Петру молитвенно, у град Пелагонија“. Ова спомнување на градот Пелагонија во XIX век може да предизвика забуна, бидејќи ваков град е потврдено дека постоел во антиката, но и дека, според претпоставките на Виктор Лилчиќ, тој се наоѓал во Мариовско. (Микулчиќ, 1999, 80-89). На кој град мислел Хаџи Константинович, тешко е да се потврди. Значи, нашето мислење е дека тоа бил градот Прилеп, местото каде што живеел и работел Хаџи Константинович.

Во ракописот се наоѓа и еден значаен запис во кој се вели: „Оваа книга наречена Послание ја напиша Христе Хаџи Константинович, учител прилепски од град Прилеп Македонски, 1824 година, месец февруари“, односно: „Сија книга глаголемаја посланија писа Христе Хаџи Константинович учител прилепскиј иже от граде Прилепе Маккедонстем, 1824 год. Февруариј“. (АМАНУ, *Писмовник на Христе Хаџи Константинович*, III).

Овој запис на Хаџи Константинович покажува дека на почетокот на XIX век, јасно се знаело дека Прилеп влегува во границите на Македонија и дека терминот Македонија го употребувале самите жители на оваа земја за разграничување од соседните земји. Всушност, како што запишал авторот, Прилеп бил град „македонски“. Го потенцираме овој податок, бидејќи е запишан пред почетокот на големодржавничките пропаганди на соседните балкански земји и пред странските патувачи (дипломати, трговци и патописци) да започнат да ја ословуваат

македонската земја со други имиња. Во овој случај, на Христе Хаџи Константинович му било јасно кое име да го употреби при лоцирањето и потврдувањето на Прилеп како град. Исто така, паѓа во очи и употребата на буквата џ во неговото име: Хаџи, а не, на пример, бугарскиот еквивалент: Хаджи.

Писмовникот на прилепскиот учител Христе Хаџи Константинович, од 1824 година претставува пример за македонската епистоларија во XIX век. Со вкупно 31 образец за пишување писма, овој македонски учител ни дава можност да насреме во начинот на обраќање и на изразување на роднините, свештениците и трговците од овој период.

Вториот ракопис којшто го носи авторскиот влог на Христе Хаџи Константинович е *Ерминијата* од 1819 година. Според датумот на настанување таа е постара од *Писмовникот*, но поради фактот што кај нас има помалку зачувани писмовници, предност му дадовме токму нему. Инаку, проучувачите на овој вид ракописи имаат утврдено дека досега се идентификувани повеќе од десет македонски ерминии. Денес тие се чуваат на повеќе места: на Филолошкиот факултет, во Државниот архив на Република Македонија, НУБ „Св. Климент Охридски“, Македонската архиепископија, сите во Скопје, потоа во Хилендар, Софиската народна библиотека, Народниот музеј во Видин и на други места.

Што претставува, всушност, ерминијата? Ерминија е „зографски прирачник во кој се дадени упатства за правење на боите и подготовката на материјалите врз кои се слика; се дава опис на распоредот на светителите и сликарските композиции во храмовиот простор, нивниот изглед и сл.“. (Поп-Атанасов, 1989, 92). Терминот потекнува од грчкиот збор *Ερμιναία* што значи разјаснување, толкување, херменевтика. За најпознат автор на една ерминија се смета Дионисиј од Фурна, село во централна Грција. Неговата *Ерминија* била сочинета околу 173/33 година и во неа за првпат биле наведени укажувања за начинот на изработка на различни сижети или светци, како и начини за изработка на иконопис.

За најстара македонска ерминија се смета т.н. *Тупик на епископот Нектариј од Велес* од втората половина на XVI век. Во XIX век биле создадени повеќе ерминии, меѓу кои и: *Ерминија (сликарски прирачник)* од средината на XIX век, *Ерминија-Зборник на семејството Зографски* од 1875-1885 година, *Ерминија на Мојсо Крстев* од Кратово од 1885 година и др.

Македонските зографи најчесто биле самоуки луѓе. Бројот на школувани лица во манастирите или во специјални училишта бил значително помал. Во групата на учители на специјалните училишта влегува прилепчанецот Христе Хаџи Константинович, кој се јавува како прв препишувач на светогорската ерминија, преведена од страна на монахот Иларион во манастирот Зограф, околу 1800 година. Неговата копија во 1856 година ја препишал Наум Мицевик, додека, пак, во 1867 година, според копијата на Константинович нови преписи направиле галичките учители Крсте Петровиќ и Панајот Крстевиќ. Преписите се множиле

според потребите на зографите. Меѓутоа, поновите истражувања укажуваат и на фактот дека „постарите зографи биле подобри сликари и пообразовани, професионално повеќе ангажирани“. (*Прилеп и Прилепско низ историјата*, 1971, 227).

Овој ракопис на Хаџи Константинович има регистрирано 3+267 листа, со димензии 28 x 19 сантиметри. На првата страница на *Ерминијата* се забележуваат повеќе бројки, односно пресметки, кои поради оштетениот лист не можевме да ги расчитаме. Затоа, пак, втората страница е вистински извор на податоци. Во првите редови, во горниот дел на листот, стои запишано: „Сија книга глаголемаа ерминиа ест от Христета Хаџи Константиновича оучителя прилепскога града, 1818 года“.

Книгата е напишана со ракописно писмо, освен последните неколку страници кои се напишани со полууставно писмо. Од естетска гледна точка *Ерминијата* нема големи уметнички квалитети. Содржински, голем дел од неа отпаѓа на описите на рајот, за Адам и Ева, за Каин, Јосиф, Соломон, за разурнувањето на Ерусалим, за видението на пророкот Даниил, даден е голем список на праотците на луѓето, се зборува за Јован Претеча и за доаѓањето на Исус Христос на земјата, за предавството на Јуда, за погребот и воскреснувањето Христово и за други библиски настани и личности. Во вториот дел на книгата се наоѓаат текстови за „Божествената литургија“, за „Апокалипсата“ итн., односно каде овие описи треба да бидат насликани. Описите требало да го поучат и да му дадат претстава на читателот и на уметникот за библиските собитија. Всушност, *Ерминијата* на Христe Хаџи Константинович ги покажува стремежите на широките народни маси библиските настани да ги читаат и доживуваат на словенски јазик.

Од страница 255 се наоѓаат запишани повеќе молитви и описи на чудеса на светителите. Страницата започнува со записот:

„Рече Господ
аз есм пастир
добриј: пастир до-
бриј душу по
лага ем за овци“,

а под неа се наоѓа убаво срочениот текст: „Аз есм хлеб животниј, иже судиј с небесе“. Понатаму, на по една страница се запишани „Чудеса светаго Николај“, „Чудеса светаја Параскева“, „Чудеса светаго велику мученика Георгија“ и др. На крајот се запишани кратки молитви од по два-три реда со кои се бара благослов од Господ Исус Христос, од Дева Марија, се благословува лебот и слично. На таков начин завршува *Ерминијата* на Христe Хаџи Константинович, учителот од Прилеп.

3. Заклучок.

Христе Хаџи Константинович е малку познато име во македонската културна историја. Овој македонски автор живеел и работел од втората половина на XVIII и првата половина на XIX век. За себе оставил белешки дека бил прилепски учител, а според она што го знаеме, можеме да го потврдиме неговото авторство на две книги: *Ерминија* од 1819 година и *Писмовник* од 1824 година. Двата евидентирани ракописа засега се единствените познати дела од овој автор. Во оваа прилика сакаме да истакнеме дека треба да се надмине погрешното запишување на името на Христе Хаџи Константинович, како Христе Хаџи Константиновиќ, како што е случајот со некои автори коишто ги проучуваат македонските ерминии. Имено, во записите од раката на учителот Христе, многу јасно и читко стои запишано неговото презиме: Константинович. Скудните податоци за овој учен македонски човек ја оневозможуваат реконструкцијата на неговиот животен пат, но се надеваме дека понатамошните проучувања ќе обелоденат нови податоци за него. Во секој случај, двата ракописа на Христе Хаџи Константинович претставуваат значајни писмени сведоштва за богатото македонско културно и книжевно наследство.

Библиографија

1. АМАНУ (Архив на Македонската академија на науките и уметностите), *Писмовник на Христе Хаџи Константинович*, Мс 2.
2. Георгиевски, М. (1979). *Македонското книжевно наследство од 9 до 18 век*. Скопје.
3. Георгиевски, М. (2015). *Македонски писмовници (епистолари) од 16 и од 19 век*. Скопје: Македоника литера.
4. Ковилоски, С. (2017). *Прилеп и Прилепско во XIX век (културно-историски процеси)*. Скопје: Современост.
5. Микулчиќ, И. (1999). *Антички градови во Македонија*. Скопје.
6. Мошин, В. (подготвил). (1971). *Словенски ракописи од Македонија (факсимили)*. Скопје: Архив на Македонија.
7. Поп-Атанасов, Ѓ. (1989). *Речник на старата македонска литература*. Скопје: Македонска книга.
8. *Прилеп и Прилепско низ историјата*, книга прва (1971). Прилеп.
9. Кулавкова, К. (приредувач). (2007). *Поимник на книжевната теорија*. Скопје: МАНУ.

Slavcho Koviloski

Institute of Macedonian Literature, Republic of Macedonia

Hriste Hadzhi Konstantinovich: Pismovnik and Erminia

Abstract: In this paper we focus on the manuscripts by Hriste Hadzhi Konstantinovich,- teacher from Prilep, who lived and worked in the second half of the 18th and the first half of the 19th century. The paper is about his two works: *Pismovnik* and *Erminia*, which are important written testimonies of the rich Macedonian cultural and literary heritage. We consider that by analyzing of these works, we can contribute to exposing the character and work of this less known teacher and writer, Hriste Hadzhi Konstantinovich.

Keywords: *Hriste Hadzi Konstantinovich, Pismovnik, Erminija, Prilep, XIX century, manuscripts.*

ГОД. III
БР. 5

ПАЛІМПСЕСТ

РАЛІМПСЕСТ

VOL. III
NO 5